

TEESID

- VALDUR MIKITA

Kui seda metsa sees ei oleks

- MADIS ARUKASK

Kas mets on sama, mis loodus? Pilk metsale folklooris ja kirjanduses

Eesti folklooritekstides on metsast üsna palju juttu. See on ambivalentne paik usundilistes muistendites, aga ka mütoloogilise sisuga regilauludes. Hoopis vähemal määral võib rahvaluules kohata „esteetilis“ metsa, kus hõljub ilu ja rõkkab linnulaul. Traditsioonilises ilmavaates puudus binaarne eristus inimliku ja „loodusliku“ vahel. Nii ei saanud võimalik olla ka sellesama olematu looduse esteetiline aistimine, vähemalt mitte meile omasel moel. Samas eristusid mets, jõed-järved, sood või ka võõramad linnad-paigad inimese teadvuses oma kodingist (vrd. Paulson 1997), seda aga animistlikust, mitte antropotsentristlikust lähtekohast tulenevalt.

Nüüdne looduse kontseptsioon sigines eesti kultuuri ja keelde aegamisi ehk 19. sajandi lõpust. Kindlasti oli veel ka 20. sajandi esimesel poolel hulgaliselt inimesi, kelle arusaamises inimkultuuri kõrvast loodust (sealhulgas metsa, puid jne.) praegusel moel olemas polnud. Seda tunnetust võisid paiguti jagada ka 19. sajandi teisel poolel sündinud talupoeglikku päritolu kirjanikud ning teised haritlased, vähemalt väljaspool oma modernset loomingut. Kas Katku Villu teadis, misasi on loodus? Kui Tammsaare temast kõneldes mainib näiteks, et „/n/üüd kõndis ta mööda isatalu ja sirvis maapinda, nagu oleks ta mõni kullakaevaja neitsilikus looduses“ (2007: 18), siis kuhu autor sarnaste ilukirjanduslike metafooridega oma tegelast tirib?

Põiked folkloori ja ilukirjandusse püüavad selles ettekandes avada tunnetuslikku vastuolu, mis iseloomustab vaadet eesti traditsioonilisele kultuurile viimase sajakonna aasta jooksul. Kuidas ja kas üldse saaksime me lähemale traditsioonilises kultuuritüübis elanud eestlasele, kelle maailmapildis polnud veel tehtud moodsa aja restarti?

Paulson, Ivar 1997 [1966]. Vana eesti rahvausk. Ilmamaa.

Tammsaare, Anton Hansen 2007 [1922]. Kõrboja peremees. Avita.

- SIRLY HIIEMÄE

Kuidas kirjutada sõjakirjanduse metsa?

Ettekandes käsitletakse järgmisi teemasid:

1. Mets kirjandusliku ruumina eestlase olemuses
2. Mets kui varjupaik põgenejale
3. Mets kui lahinguväli ja kaaskannataja

○ ELO LINDSALU

"Puud olid, puud olid hellad velled...". Puumotiiv ja puukujund 1960.-1970. aastate eesti luules

Mets on ökosüsteem, mis koosneb kasvavate puudega maast ja selle elustikust (taimestikust, loomastikust, seenestikust) (artikli 'mets' esimene lause Vikipeedias). Läbi aegade on puud olnud looduskeskkonna harjumuspärane osa ja linnalapselgi on raske ette kujutada elu ilma puudeta, nende rohelisteta. Ettekandes võtan vaatluse alla puumotiivi ja puukujundi peamiselt kassetipõlvkonna luules, kes debüteerisid 1960-ndatel sarjas „Noored autorid“. Vaatlen ka mõne teise 1960.-1970-ndatel kirjutanud ja avaldanud autori luulet. Teatavasti arendati just 1960-ndail 1930. aastate „kuldaja“ luule täiuseni.

Püüan ettekandes vastata järgmistele küsimustele:

- Milliseid puuliike üldse kujutatakse? Armastatuimad ja tähenduslikemad puud?
- 1970-ndatel USA-s alguse saanud ökokriitilises kirjandusuurimuses käsitletakse inimese ja looduse vahetada, väärtustatakse nii loodust kirjanduses kui kirjandust looduses. Sellest perspektiivist lähtuvalt uurin, mil viisil lüüriline mina puudega suhestub: kas ta objektistab neid või kujutab puid toimijatena (aktantidena) tekstis? Kuidas ta end puude suhtes positsioneerib? Antropotsentrism versus ökotsentrism. Kas puu on tekstis kui elav, hingestatud organism või pelk dekoratsioon?
- Puukujund ja luuletaja maailmapilt. Milliseid hoiakuid ja emotsioone puude kaudu väljendatakse – kuidas need puukujundites peegelduvad? Huvitavamad epiteedid, võrdlused ja metafoorid. Kas saab rääkida ka soolisest aspektist – kas puid tajutakse ja kujutatakse rohkem maskuliinsete või feminiinsetena?
- Hüpotees: ökokriitiline vaatenurk tõusis üpris jõuliselt esile juba 1960. aastate eesti luules.

○ MARE MÜÜRSEPP

PhD, lastekirjanduse lektor

Metsa tunne eesti latekirjanduses

Kui üldiselt saab lastekirjanduses tekste eritleda kas mängulisema või tõsielulisema käsitluse võrdluses, siis kehtib see ka metsa teema puhul. Eesti lasteluuletaja on nii-öelda metsa jõudnud kas muinasjutulist ainet arendades (keegi värvib jõhvikaid, eri liiki loomad suhtlevad isekeskis), sõnamängule riime otsides või siis keskkonda kui tervikut hoomates, metsa kui hubast ja turvalist kohta tunnetades.

Ettekanne otsib erinevusi eri põlvkondade luuletajate loomingus kui ka võrdleb mõne autori puhul metsa kui kujundi ilmnemist sama looja laste- ja nii-öelda täiskasvanute ehk üldadressaadiga luules.

○ ANNIKA AUS

Undimets. Metsa poeetika Mati Undi loomingus

Esmapilgul võib tunduda võõras rääkida Mati Undi metsast, kuna oleme harjunud Unti nägema kirjanikuna, kes rohkem oma loomingus keskendub linnaruumi poetikale. Muidugi teadamatel on selge, et Mati Unt on pärit Lõuna-Eesti voore nõlvade vahelt, millest saab järeldada, et mets on vähemasti olnud üsna loomulik element Mati elus. Ent tõepoolest, metsa ei saa Undi loomingus pidada domineerivaks elemendiks, kuid siiski on see motiiv, mis siin-seal esineb nii otsesel kui kaudsel kujul.

Ettekandes vaadeldaksegi lähemalt Undi metsa poeetikat, pöörates tähelepanu Undi loomingus esinevatele puudele, metsatüüpidele ning seiklustele metsades ja metselukatega.

○ MAARJA VAINO

Viivi Luige iseäralik mets

Viivi Luige luule on silmatorkavalt lille-, looduse - ja lõhnarohke. Selles on palju erinevaid aastaaegu ning ilmastikunähtusi. Inimene selles luules vähemalt pealtnäha ei domineeri. Ometi tegeleb Luik nii oma luules kui ka romaanides ennekõike inimese ja ühiskonna küsimustega, seda küll mitte üheplaaniilises sotsiaalses tähenduses, vaid müstiliste ja vertikaalseid mõõtmete kaudu. Selles viimases on Luige loomingus olulisel kohal just puud ja mets. Puud üksikult võttes moodustavad omaette poeetilise kujundivälja Luige luules, romaanides saavad nii puudest kui ka metsadest aga erilised paigad, kus tavalised aja- ja ruumikategooriad ei kehti.

Ettekandes vaatlen Viivi Luige metsa-poeetikat lähemalt tema luules ja romaanides "Seitsmes rahukevad" ning "Varjuteater".

○ AARNE RUBEN

Etüüde nüüdiskirjandusest: Kiwa ja Marko Kompus

Minu vaatluse all on kaks eriti hüper-anarhistlikku noorpoeti, Kiwa (sünd 1975) ja Marko Kompus (sünd 1972). Nende teosed on ilmunud ajal, mil praegu viiekümnesteks saanute põlvkonna esindajaid nimetati veel noorpoetideks. Kiwa teos kannab nimetust "Lastehaiglast põgenenud mänguasjad" (2002) ja Kompusel "Max Rebu: naiste pesu ja luuletusi Ants Pasuna järelejäänud paberitest" (kirjastus mugiv-tudiv, 2000). Mõlemad kuulusid avangardsesse kunstivoolu: Kompus Erakkonda ja Kiwa asutas hiljem eksperimentaalkunstiga tegeleva studio Cabaret Derrida. Luule põhimeeleolusid arvestades meeldib mõlemale dadaism ja mõlemas teoses kujutatakse looduse poole pöördumist mänguna segasuse piiridel. Kiwa puhul põgenevad lastehaigla steriilses keskkonnast (vähemalt) kaks olendit: hakkaja seitsetäpp-lepatriinu, kelle õige koht on metsas, ja üks vormitu-nimetu mass, kellest alles hakkab moodustuma Id. Kui palju mänguasju tegelikult laste-keskkonnast metsa läheb, on lahtine ilma süva-analüüsita.

Just lastehaigla on mõnede lastele koht vahepeatuseks, millest tervise kätte võidelnud täiskasvanuna kõneldakse kui kohast, mil kõik alles hakkab arenema. Siis on loomad, kes sealt metsaradadele põgenevad, eriti infantiilsed ja pagevad mh perversioonide eest. Mu ettekanne räägib, milles see infantiilsus seisneb ja kuidas nooruke meister on seda tabanud. Max Rebu värsid aga lausa pakatavad loodusrikkusest: kirjutatud Kartuli ja Herne tänava nurgal ning rafineeritud Vapramäel, Põlgastes ja Peedul.